

ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Ніценко В.С., д-р екон. наук, професор

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

<https://orcid.org/0000-0002-2185-0341>

Остапенко Р.М., канд. екон. наук, доцент

Державний біотехнологічний університет

<https://orcid.org/0000-0002-5976-5871>

Анотація: У статті розглянуто економічні механізми забезпечення продовольчої стійкості територіальних громад України в умовах післявоєнного відновлення. Визначено роль фінансових інструментів, локальних продовольчих систем, цифрових технологій, кооперації, соціальних програм та моніторингу. Запропоновано комплексний підхід, що поєднує державну підтримку, місцеві ініціативи та інновації.

Ключові слова: продовольча стійкість, територіальні громади, післявоєнне відновлення, економічні механізми, аграрне виробництво, кооперація, цифровізація.

Продовольча стійкість територіальних громад України в умовах післявоєнного відновлення стає критичним питанням національної безпеки та соціально-економічного розвитку. Війна завдала значних збитків аграрному сектору: зруйновано інфраструктуру, порушено логістичні ланцюги, втрачено робочу силу. Відновлення потребує комплексного підходу, що поєднує державні та приватні ініціативи. Економічні механізми мають забезпечити не лише відтворення виробництва, а й створення стійких систем продовольчого забезпечення на місцевому рівні. Першочергово необхідно сформувати дієву фінансову базу.

Державні програми кредитування та субсидування відіграють ключову роль у відновленні сільськогосподарського виробництва. Пільгові кредити для фермерських господарств, компенсація витрат на насіння та добрива, страхування врожаїв створюють фінансову основу для відновлення. Особливу увагу слід приділити мікрокредитуванню малих господарств, які становлять основу місцевого продовольчого забезпечення [1-3]. Ці механізми мають адаптуватися до потреб кожної громади. Створення регіональних фондів розвитку сільського господарства забезпечує гнучке цільове фінансування проектів продовольчої безпеки, акумулюючи кошти з держбюджету, міжнародної допомоги та приватних інвестицій. Розвиток краудфандингових платформ для підтримки місцевих ініціатив у сфері продовольчого виробництва дозволяє залучити широке коло учасників до відновлення [4].

Однак саме по собі фінансування недостатнє без трансформації ланцюгів постачання. Створення коротких ланцюгів постачання продовольства є ефективним механізмом забезпечення продовольчої стійкості. Розвиток фермерських ринків, кооперативів виробників та систем прямих продажів знижує залежність від зовнішніх постачальників, зберігає додану вартість у межах громади та створює робочі місця. Важливо розвивати інфраструктуру зберігання та переробки продукції на місцевому рівні. Підтримка міського сільського господарства та вертикальних ферм підвищує продовольчу самодостатність громад. Використання покинутих або пошкоджених війною територій для створення міських садів та теплиць дозволяє ефективно використовувати наявні ресурси. Технології гідропоніки та аеропоніки забезпечують цілорічне виробництво свіжих овочів навіть в умовах обмеженого простору, що особливо актуально для густонаселених громад [5].

Організаційні зміни потребують сучасного технологічного підґрунтя. Впровадження цифрових технологій в аграрному секторі підвищує ефективність виробництва та покращує моніторинг продовольчої безпеки. Системи точного землеробства, IoT-датчики для моніторингу стану ґрунтів та погодних умов, платформи для управління ланцюгами постачання допомагають оптимізувати використання ресурсів. Електронні торгові платформи для сільськогосподарської продукції створюють нові можливості для збуту. Важливо забезпечити доступ до цих технологій малим та середнім господарствам. Створення баз даних про продовольчі ресурси та потреби громад дозволяє ефективніше планувати та розподіляти ресурси. Системи раннього попередження про загрози продовольчій безпеці допомагають швидко реагувати на кризові ситуації. Використання штучного інтелекту для прогнозування врожайності та оптимізації логістики підвищує загальну ефективність продовольчої системи в умовах післявоєнної нестабільності.

Жодна технологія не спрацює повною мірою без належної кооперації виробників. Розвиток сільськогосподарських кооперативів є ефективним механізмом об'єднання ресурсів малих виробників та підвищення їх конкурентоспроможності. Кооперативи можуть спільно закуповувати засоби виробництва, використовувати техніку, організовувати збут продукції. Це знижує витрати виробництва та підвищує якість. Важливо створити правову та фінансову підтримку кооперативного руху в територіальних громадах. Крім горизонтальної кооперації, надзвичайно важливе партнерство між державним та приватним секторами. Спільні проекти з будівництва інфраструктури, розвитку переробних потужностей та створення логістичних центрів можуть прискорити відновлення. Міжнародне співробітництво та залучення іноземних інвестицій також відіграють важливу роль у модернізації аграрного сектору, тому необхідно створити привабливі умови для інвесторів при збереженні національних інтересів [6; 7].

Економічні заходи матимуть обмежений вплив без соціальних програм, орієнтованих на вразливі групи. Програми продовольчої допомоги мають бути інтегровані з механізмами підтримки місцевого виробництва. Закупівля продуктів для соціальних програм у місцевих виробників створює гарантований

ринок збуту та стимулює розвиток виробництва. Шкільні програми харчування можуть стати важливим каналом підтримки місцевих фермерів та забезпечення якісного харчування дітей, створюючи синергетичний ефект між соціальною підтримкою та економічним розвитком. Паралельно освітні програми з сільського господарства та продовольчої безпеки мають адаптуватися до сучасних викликів. Навчання сучасним технологіям виробництва, управління фінансами та маркетингу підвищує ефективність місцевих виробників. Програми для молоді стимулюють інтерес до сільськогосподарської діяльності та забезпечують притік кваліфікованих кадрів. Важливо також розвивати консультаційні служби для технічної та економічної підтримки фермерів.

Завершальним елементом системи є інституціоналізований моніторинг. Створення системи моніторингу продовольчої безпеки на рівні територіальних громад дозволяє своєчасно виявляти проблеми та коригувати стратегії розвитку. Регулярна оцінка ефективності економічних механізмів допомагає оптимізувати використання ресурсів та підвищувати результативність програм. Важливо встановити чіткі індикатори успіху та проводити незалежну оцінку досягнутих результатів. Це забезпечує прозорість використання коштів та підвищує довіру громадськості до реалізованих програм.

Список використаних джерел

1. Ніценко В.С. Виробництво органічної продукції тваринництва в умовах функціонування вертикально-інтегрованих підприємств. *Матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Органічне виробництво і продовольча безпека»* (18-20 квітні 2013 р.; м. Житомир). Житомир: Полісся, 2013. С. 136-140.
2. Ніценко В.С. Механізми забезпечення сталого розвитку підприємницьких структур агропродовольчої сфери на основі інтеграції. *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Серія: Економічні науки*. 2014. № 6. С. 131-146.
3. Ніценко В.С., Добрянська Н.А., Нікіфорчук А.А. Сучасні тенденції виробництва сільськогосподарської продукції в Одеському регіоні. *Економіка харчової промисловості*. 2012. №1 (13). С. 60-63. http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2012_1_16
4. BDO Ukraine. State support for agribusiness: programs, financing and tenders. URL: <https://www.bdo.ua/en-gb/insights-1/information-materials/2025/state-support-for-agribusiness>
5. ESMED. Urban Agriculture: Enhancing Nutrition and Health Outcomes. 2026. URL: <https://esmed.org/urban-agriculture-enhancing-nutrition-and-health-outcomes/>
6. Gerasymenko A., Ozhelevskaya, T., Lebedeva, L., & Moskalenko, O. Agricultural Service Cooperatives in Ukraine: Institutional Development Drivers. *Scientific Horizons*. 2022. Vol. 25, no. 6. P. 89–99. DOI: [https://doi.org/10.48077/scihor.25\(6\).2022.89-99](https://doi.org/10.48077/scihor.25(6).2022.89-99).
7. Ніценко В.С., Остапенко Р.М., Ганжуренко І.В. Аграрні підприємства: стратегічне управління їх розвитком. *Матеріали Другої Міжнародної науково-практичної конференції «Управління розвитком соціально-економічних систем»*. Харків: ХНТУСГ, 2019. С. 14-16. https://khntusg.com.ua/wp-content/uploads/2019/11/materiali_ii_konferencii_hntusg_11-12.04.2019.pdf

Abstract: This article examines the economic mechanisms for ensuring food security in Ukraine's local communities during post-war recovery. It identifies the role of financial instruments, local food systems, digital technologies, cooperation, social programs, and monitoring. A comprehensive approach is proposed that combines government support, local initiatives, and innovation.

Keywords: food security, local communities, post-war reconstruction, economic mechanisms, agricultural production, cooperation, digitalization.

УДК 338.48:631.11:338.439

DOI 10.31521/978-617-7149-94-0-156

АГРОТУРИЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗМІЦНЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ТА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Олійник Т.Г., канд. екон. наук, доцент
Миколаївський національний аграрний університет
<https://orcid.org/0000-0002-5803-2596>

Анотація: У роботі досліджено роль агротуризму як інструменту зміцнення продовольчої безпеки та сталого розвитку сільських територій України в умовах післявоєнного відновлення. Проаналізовано економічні ефекти агротуристичної діяльності, її вплив на локальні продовольчі системи, зайнятість населення та розвиток малого підприємництва. Особливу увагу приділено проблемам розвитку агротуризму в південних регіонах України, що зазнали значних руйнувань унаслідок військової агресії, та визначено напрями його відновлення.

Ключові слова: агротуризм, продовольча безпека, сільські території, сталий розвиток, післявоєнне відновлення, локальні продовольчі системи, економічна стійкість громад.

Україна в умовах післявоєнного відновлення стикається з низкою соціально-економічних викликів, серед яких особливого значення набуває відродження сільських територій та зміцнення їх економічної стійкості. Руйнування інфраструктури, скорочення робочих місць і міграція населення послаблюють місцеві економіки та підвищують залежність громад від зовнішніх поставок продовольства. У таких умовах продовольча безпека стає складовою національної безпеки держави [1].

Особливої актуальності зазначені питання набувають для південних регіонів України, де сільські громади традиційно поєднують аграрне виробництво з рекреаційним потенціалом. На основі аналізу розвитку сільських територій Миколаївської області можна констатувати, що агротуризм розглядається місцевими громадами як один із реальних механізмів економічної стабілізації та збереження трудового потенціалу. Його розвиток сприяє диверсифікації доходів фермерських господарств, створенню робочих місць і популяризації локальної продукції, що підвищує економічну стійкість територіальних громад [2].

Завдяки прямому контакту між виробником і споживачем скорочуються логістичні ланцюги постачання та формується попит на місцеві продукти харчування, що позитивно впливає на розвиток локальних продовольчих систем [3]. На рівні територіальних громад спостерігається зростання зацікавленості у